

MEDYAYA YÖNELİK KURAMSAL TANIMLAMALARLA İLGİLİ MUHABİRLERLE YAPILAN SAHA ARAŞTIRMASI

Ömer Özer *

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, liberal-çoğulcu ve eleştirel iletişim yaklaşımları içinde konumlanan bilim insanlarının bakış açılarının ve tanımlamalarının muhabirlerce nasıl kabul edildiğini ortaya çıkarmaktır. Araştırmanın önemi, kuramsal düzeyde yapılan önerme ve tartışmaların ve/veya mevcut metin ve bazı başka veriler üzerinde gerçekleştirilen araştırmaların sunduğu sonuçların, profesyonellerce ne ölçüde doğrulandığının/doğrulanmadığının ortaya konulmasından gelmektedir. Araştırma sonucunda, muhabirlerin -göreceli denilebilecek düzeyde- liberal-çoğulcu yaklaşımın medyaya çoğulcu demokrasilerde yüklediği işlevin Türkiye’de gerçekleşmediğini düşündükleri ortaya çıkmıştır. Başka bir anlatımla muhabirler medyaya yüklenen işlevin doğru olduğunu, Türkiye’de medyanın bu işlevi yerine getirdiğini düşünmektedirler. Ancak muhabirler, 4. Güç işlevinin yerine getirilmesi için ortaya konulan “kamuoyunun sesini gündeme taşımak ve siyasi iktidarı denetleme” işlevlerini yerine getirmediğini belirtmektedirler. Buna karşılık muhabirler, eleştirel yaklaşımın medyaya yönelik tanımlamalarını doğru bulmaktadırlar.

Anahtar sözcükler: Liberal Çoğulcu ve Eleştirel Yaklaşımlar, muhabir, haber, 4. güç, haber söylemi, birincil/ikincil tanımlayıcı.

A RESEARCH ON JOURNALISTS' VIEWS ON THEORETICAL CONCEPTUALISATIONS OF THE MEDIA IN TURKEY

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal how the reporters access the view points and conceptions of the scientists who support liberal-pluralist and critical communication approaches. The significance of the research is that it puts forth to what extent theses and discussions on theoretical base and/or the results presented by the studies on available materials and some other data are/are not approved by the professionals. The results of the research revealed that reporters - almost objectively - think that the function directed to the media in pluralist democracies by liberal pluralist approach does not take place in Turkey. In other words, reporters think that the function directed to the media is accurate and the media in Turkey performs this function. However, the reporters state that the functions "to carry public opinion to agenda and control the government ", which were put forth to perform the Fourth Estate function, are not performed. On the contrary, the reporters approve of the definitions of critical approach about media.

Keywords: Liberal Pluralist and Critical Approaches, reporter, news, fourth estate, news discourse, primary/secondary definers.

GİRİŞ

İletişim çalışmaları genel olarak iki temel gruba ayrılmaktadır. Bunlar, liberal-çoğulcu yaklaşım ve eleştirel yaklaşım olarak adlandırılmaktadır. Bu yaklaşımlardan ilki Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkarken, ikincisi Batı Avrupa kökenli olmuştur. Liberal-çoğulcu yaklaşım çerçevesinde yapılan “etki” araştırmalarında medyanın etkileri ele alınmış ve bu konuda zaman içinde farklı tanımlamalar yapılmıştır. Yapılan araştırmalardan sonra, genel

olarak söylendiğinde medyanın “güçlü ya da sınırlı” etkileri olduğu yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Eleştirel yaklaşımda ise temel sorunun medyanın “ideolojik işlevlerine” yönelik olduğu belirtilebilir (1). Bu çerçevede içinde kalmak kaydıyla bazı araştırmalar da medya içeriğinin nasıl alımlandığı (okunduğu) üzerine gerçekleştirilmiştir (2).

Liberal-çoğulcu ve eleştirel yaklaşımlar bünyesinde haber araştırmaları da sürdürülmüştür. Haber açısından, ideolojik yön eleştirel yaklaşımda aynı tutulurken, liberal-çoğulcu yakla-

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi

şima bağlı haber araştırmalarında medyanın çoğulcu demokrasilerdeki işlevi sorgulanmıştır. Gelinek noktada, liberal-çoğulcu yaklaşımın medyanın genel işlevine dönük temel bakışının değişmediği, eleştirel yaklaşımın ise, ideolojik düzeyde sorgulaması yaparken medyanın toplumsal rolünü açıklamada bazı anahtar kavramlara ulaştığı anlaşılmaktadır (Hall ve ark. 1978: 347, Bennet ve Edelman 1985: 166-169) (3).

Her iki gelenek için de araştırma alanlarının üç boyutlu olduğunu belirtmek mümkündür. ‘Medyanın kurumsal yapılanması, içerik ve izleyici’ (Nalçaoğlu 2003: 43-57) üç boyutu oluşturmaktadır. Türkiye ve özellikle yurt dışında yayınlanan iletişim dergilerinde bu üç alanın herhangi birini kapsayan çeşitli bakış açılarından yapılan araştırmalara yoğun olarak yer verildiği bilinmektedir (4). Muhabirlerin, medyanın habercilik rolü açısından sırasıyla, “kutsanan ya da eleştirilen” işlevlerine ilişkin düşüncelerini ortaya koyan araştırmaların -en azından- Türkiye’de çok fazla olmadığını belirtmek mümkündür (5).

Bu yazıya konu olan araştırmanın temel amacı, liberal-çoğulcu ve eleştirel yaklaşım taraftarlarının kuramsal düzeyde ve çalışmalar temelinde bakış açılarının ve tanımlamalarının habercilik işini doğrudan yapan muhabirlerce nasıl kabul edildiğini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada, Ankara’daki muhabirlerin, liberal-çoğulcu yaklaşımda medyaya atfedilen “4. Güç” işlevine ve bu işlevin yerine getirilmesi açısından zorunlu olarak sunulan nesnellik (6) ilkesi ile nesnellüğün sağlanmasında anahtar kavram olan “dengelilik ilkesine” ve bunların Türkiye’de uygulanabilirliğine yönelik düşünceleri ile; eleştirel yaklaşım çerçevesinde yapılan çalışmaların ürettiği ve medyanın toplumsal işlevini yansıtan/tanımlayan bazı kavramlara muhabirlerin nasıl baktıkları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın önemi, kuramsal düzeyde yapılan önerme ve tartışmaların ve/veya mevcut metin ve bazı başka veriler üzerinde gerçekleştirilen araştırmaların sunduğu sonuçların, profesyoneller tarafından ne ölçüde doğrulandığının/doğrulanmadığının anket yöntemiyle ortaya konulmasından gelmektedir (7).

Yazıda önce, liberal-çoğulcu ve eleştirel yaklaşımların habercilik açısından medya tanımla-

maları verilmiş ve bu bağlamda araştırma açısından gerekli olan bazı anahtar kavramlar açıklanmıştır. Bunun arkasında araştırmanın yöntemi anlatılmıştır. Sonra bulgular sunulmuş ve yorumları aktarılmıştır. Son olarak da araştırmanın sonuçları ortaya konulmuştur.

LİBERAL-ÇOĞULCU YAKLAŞIM: 4. GÜÇ MEDYA

Haber, “bir olay, bir olgu üzerine edinilen, iletişim ya da yayın organlarıyla verilen bilgi”dir (Yüksel ve Gürcan 2004: 55) (8). Medyanın en temel işlevlerinden biri ise haber vermektir (Tokgöz 2003: 106). Bu işlev, kitle iletişim araçlarının toplumun vazgeçilmez unsurları arasına girmesini (Güz 1996: 983) sağlamanın yanında, hangi toplumsal olguların haber olarak seçileceğinden, kaleme alma biçimi, kullanılan dil, iletimde yararlanılan tekniklerin etkin biçimde kullanılmasına kadar bir dizi aşamadan oluşan bir süreçte yerine getirilmektedir (Kocabaşoğlu 1977: 336) (9).

Liberal-çoğulcu yaklaşımda haberin olayla özdeş olmamasına karşın, olayın esas çerçevesi içerisinde yeniden kurulabileceği kabul edilmektedir (Schram’dan aktaran Tokgöz 2003: 189). Bu açıdan bakıldığında, bir olayın haber olarak yayınlanabilmesi için zamanlılık, yakınlık, önemlilik, sonuç ve insanın ilgisini çekme gibi haber değerlerinden en az birine sahip olması gerekmektedir (Tokgöz 2003: 199-212) (10). Habere verilen önem, beraberinde medyaya yüklenen “ilintili” bir işlevi ortaya koymaktadır: Liberal-çoğulcu yaklaşımda medya Yasama, Yürütme ve Yargı’dan sonra “4. Güç” olarak kabul edilmektedir (11). Medya 4. Güç işlevini, kamuoyunun sesini gündeme taşıma ve siyasal iktidarı denetleme işleviyle yerine getirmektedir. Başka bir anlatımla medyanın, liberal demokrasilerde “gözetimci rolü” üstlendiği ve “düşünce pazarı” oluşturduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla medya demokratik sistemin sürmesinin ve vatandaşların sürece katılımının “garantörü” olmaktadır (İrvan 1995: 76). Başka şekilde ifade edilirse medyanın, vatandaşları düşündürecek ve sorunları ortaya koyarak çözümler önerecek bir işleve sahip olmakla çoğulcu demokrasilerin ayrılmaz parçası durumunda olduğu kabul edilmektedir (İnal 1997: 2).

Yaklaşımına göre, medyanın 4. Güç işlevini sağlaması için haberin içerdiği enformasyonun nesnel olarak sunulması gerekmektedir (Dursun 2003: 63). Liberal-çoğulcu yaklaşıma göre toplumsal gerçekliği anlamayı ve nesnel biçimde aktarmayı başaran özerk ve mantıklı bireyler olan medya profesyonelleri (İnal 1992: 16) haberleri nesnel olarak sunma kapasitesine de sahiptirler. Medyanın “gerçekliğin aynası olduğu metaforunun” (Curan ve ark. 1991: 242) bu noktada ortaya çıktığı/çıkarıldığı söylenebilir.

Dikkat edileceği üzere, liberal-çoğulcu yaklaşımda medyanın “4. Güç” olarak kabul edilmesi için haberlerin nesnel olarak ele alınmasına büyük önem verilmektedir. Bir haberin nesnel olarak sunulması için ise, öncelikle olay taraflarına eşit mesafede durulması gerektiği önerilmektedir. Eşit mesafenin sağlanması için haberlerin “dengeli” olarak sunulması gerekmektedir. Dengeli sunum ise iki biçimde yapılabilmektedir: Birincisine göre, haberde yorum kaçılmamalıdır: “Haber ile yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesi sağlanmalıdır.” (Türkiye Gazetecileri..., 1998: 22) (12). Bu tanım da dikkate alınarak söylendiğinde, yorum öznel ve liberal-çoğulcu yaklaşıma göre, haberci haberinde yoruma (öznelliğe) yer vermediği ölçüde haber nesnel olarak verilmiş olacaktır. Başka şekilde belirtildiğinde, objektifliğin sağlanması için habercinin haberinde kendi inanç, düşünce ve duygularına yer vermemesi gerekmektedir.

Nesnelliğin sağlanmasında ikinci olarak, haberin dengeli olarak yazılması ve yayınlanması önemlidir. Başka bir deyişle, her bir tarafa eşit yer ve süre ayrılmalı ve her bir tarafın düşünceleri aktarılmalıdır. Bir örnekle açıklamak konunun anlaşılmasını daha iyi sağlayacaktır: Muhabir, iktidar partisinden A ile görüşsün. A, muhalefet partisinden B için bazı düşüncelerini açıklasın. Eğer muhabir, haberini sadece A'nın düşünceleri ve onun fotoğrafı/görüntüsü ile oluşturur ve bunlarla ilgili kendi düşüncelerine haberde yer verirse, dengeli bir haber yapmış olmayacaktır. Dengeli haber için B'yle de görüşmesi ve haberini yazarken A ile B'nin söylediklerine kendi düşüncelerini katmaması zorunludur. Bunları yerine getirmesi haberin nesnel olarak sunulması için yetmeyecektir.

Her iki tarafa da haberde eşit yer vermesi de zorunludur. Örneğin A için x kadar yer ayrılmışsa, B için de y değil x kadar yer ayrılmalıdır. Ancak bu durumun gerçekleştirildiği haber örneklerini görmek pek mümkün olmamaktadır. Nitekim, çoğulcu yaklaşım bünyesinde yapılan araştırmalar nesnel haberin yazılmadığını ortaya koysa bile, haberin nesnel yazılması gerektiği ve yazılabileceği vurgusunu taşımaktadır (Hackett 1985: 251).

Özetlemek gerekirse; liberal çoğulcu yaklaşımda medya çoğulcu demokrasiler için yaşamsal öneme sahip olarak görülmekte ve onun ayrılmaz bir parçası olduğu kabul edilmektedir. Bunun temelinde medyanın habercilik işlevi yatmaktadır. Medya bu işleviyle “gözetimci rolünü” yerine getirmekte; “düşünce pazarı” oluşturmaktadır. Bu rolleri nedeniyle, çoğulcu demokrasilerde Yasama, Yürütme ve Yargı'dan sonra “4. Güç” sayılmaktadır. Ancak medyanın bu işlevini tam olarak yerine getirmesi için, haberlerini nesnel olarak sunması “şart” koşulmaktadır.

ELEŞTİREL YAKLAŞIM: HABERİN İDEOLOJİK DURUŞU

Eleştirel yaklaşım, bakış açısı ve değerlendirmelere göre farklı sayıda alt alanlara ayrılabilir (Curran ve ark. 1991: 228-253, Shall 1999: 267-307). Bu yaklaşım içinde konumlanan araçsal yaklaşım (Murdock 1980: 54), haberin egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda yanlı olarak kurulduğunu ve nesnel haberin olamayacağını kabul etmektedir. Bu yaklaşımın taraflarına göre, habercinin yaptığı iş, medya patronunun kişisel ve patronun ait olduğu sermayedarların sınıfsal çıkarlarını sürdüreceği ölçüde var olan gerçekliği çarpıtmaktır (Dursun 2003: 64). Bu görüşün temelinde Marx ve Engels'in (1992: 70), Alman ideolojisinde yaptıkları tanımlamanın yer aldığı söylenebilir: “*Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda, egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen zihinsel güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda zihinsel üretim araçlarını da emrinde bulundurur, bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki, kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağlıdır.*”

Noam Chomsky'nin (1990: 20) düşüncelerinin ise, Marx ve Engels'in söylediklerinin bir anlamda hayata geçirildiğini sunduğu önerilebilir: "...medyada yönetici konumunda bulunanlar ya da bu kesim içinde yorumcu statüsüne yükselenler aynı ayrıcalıklı elit kesime aittir ve bu kesimin onların kendi sınıf çıkarlarını da yansıtarak ayrıcalıklı elitin algılamaları, özlemleri ve tutumlarını paylaşmaları beklenebilir. Sistem içine giren gazetecilerin, genel olarak değerleri içselleştirerek bu ideolojik baskılara uyum sağlamadıkları sürece başarılı olmaları olasılık dışıdır; bir şeye inanırken başka bir şey söylemek kolay değildir ve uyum sağlanırsa benzer mekanizmalarla eleneceklerdir."

Haber ve habercilik konusunda eleştirel olmaya çalışan çalışmaların üzerinde durduğu bir nokta ise haberin toplumsal gerçekliği inşa ettiği/kurduğuna ilişkindir (Dursun, 2004: 37). Yapılanmış bir sürecin ürünü olan haberin üretim süreci haberin nesnel ve tarafsız olabileceği yanılsaması üzerine kurulmuştur. Haber üretim sürecinde haber değerine bağlı olarak üretilen haber, anlatılan olay dışında ve ona karşın kurulabilir. Bu açıdan bakıldığında haber, gerçeği temsil eden bir metin olarak kurulmaktadır. Dolayısıyla, "habercilik de inşa edici/kurucu bir pratiktir, bir iştir" (Dursun 2003: 67) (13).

"Nesnel haberin olamayacağı" vurgusunu taşıyan bazı çalışmalarda haberin bir söylemi olduğuna ve bu söylem içinde (egemen) ideolojinin üretildiğine ve yeniden üretildiğine dikkat çekilmektedir (14). Bu bakış açısına göre haberin toplumsal, ekonomik ve siyasal bağlamlarından yalıtılarak oluşturulması, onun kurulmasında belirleyici olan ideolojik tercihler bağlamında bir anlamlandırma pratiği olmasını da zorunlu kılmaktadır. Haber üretimi, olayların yanlı/yansız doğrudan bir sunumu değil, söylem sürecinin bir formudur (van Dijk 1983: 28). Böylece medya söylemi de liberal-çoğulcu yaklaşımda önemsenen haber değerleri temelinde kontrol edilmektedir (van Dijk, 1999: 331-vd). Bunun anlamı, haber değeri atfedilen kişi ve kurumların ideolojik söylemlerinin haberin içine yerleştiği/yerleşeceği'dir. Bu açıdan bakıldığında nesnellik sağlanması yolunda dengeli bir haber sunumu, medyanın "4. Güç" olduğunu değil; bu işlevin yerine getirilmesi

için gerekli olduğu önerilen nesnellik koşulu temelinde, egemen ideolojiyi yeniden ürettiğini ifade etmektedir. Nitekim haberlerde yoruma kaçmamak için tırnak içinde verilen alıntılar kaynağın yarattığı gerçekliği sergilemektedir (İnal 1997a: 6) (15). Böylece, medya haberin ikincil tanımlayıcısı, haberin güvenilir kaynakları da birincil tanımlayıcısı olmaktadır (Hall ve ark. 1978: 347). Kaynakların demeçlerinden oluşan haberleriyle muhabirler, belli bir kurguyu takip ederken diğer kurguları da dışlamış olmaktadır. Habercilerin tercih ettikleri kurgular ise okuyucu tarafından tamamlanmaktadır. Bu ise aynı haberden benzer ya da aynı inanç ve/veya düşüncelerin çıkacağına işaretini sunmaktadır. Böylece haberde "anlatsal kapanma" gerçekleşmektedir (Bennett ve Edelman 1985: 166-169) (16).

Özetlenecek olursa; eleştirel yaklaşım, liberal-çoğulcu yaklaşımın medyaya yüklenilen işlevi kabul etmemektedir. Bu reddedişin gerekçelerini sunarken de, haberin belli kaynakların (birincil tanımlayıcılar) görüş ve düşüncelerinden oluşan ve ideolojik pratiklerin yer aldığı bir söylemi olduğunu ve bu söylemin okuyucuya haber olarak sunulduğunu önermektedir. (17)

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada, liberal-çoğulcu ve eleştirel yaklaşım taraftarlarının kuramsal düzeyde ve çalışmalar temelinde bakış açılarının ve tanımlamalarının habercilik işini doğrudan yapan muhabirlerce nasıl kabul edildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Ankara'da ulusal medyada çalışan muhabirlerden bir çalışma kümesi oluşturulmuştur.

Saha araştırması için bir bakış açısından örneklem seçimi şu şekilde yapılabilir: Nüfustan örneklem çerçevesi çıkarılır ve oradan örneklem seçilir. Nitekim örneklem tanımlanırken, "muhabirler" dendiğinde bilinmeyen evrenden, "Ankara'daki muhabirler" dendiğinde ise artık, evrenden değil tanımlanmış olduğu için nüfustan söz edilmektedir. Ancak burada araştırma açısından sorunlu bir noktaya dikkat çekmek gerekmektedir. Türkiye'de herhangi bir zaman diliminde ne kadar muhabir çalıştığını saptamak çok güçtür. Bu durum Ankara özelinde de söz konusudur (18). Muhabir sayısını öğren-

mek için her bir medya kurumunun muhasebe birimine başvurmak gerekmektedir (19). Muhasebe birimlerinden doğru bilgi alınsa bile yeterli ya da doğru rakama ulaşamamış olabilir. Nitekim stajyer muhabirlerin –örneğin bir yıllık- stajyer olmayanlar gibi haber ürettikleri ve bu haberlerin yayımlandığı durumlar da bulunmaktadır. Dolayısıyla ücret alma/ma dışında stajyer ve stajyer olmayanlar arasında muhabirlik görevi açısından bir fark görünmemektedir. Bu durumda stajyer muhabirlerin araştırmaya katılıp katılmaması konusunda bir seçim yapmak gerekir. Dolayısıyla Ankara’da nüfus/evreni (20) rakamsal olarak tanımlamak ve buradan örneklem çekmek çok güçtür.

Belirtilen sorun nedeniyle bir “çalışma kümesi” oluşturulmuştur. Buna göre 120 muhabirden veri toplanmıştır. Ankete katılan muhabirlerin yüzde 43’ü (52) kadın yüzde 57’si (68) erkektir. Ankara açısından 120 rakamı kabul edilebilir ve rastlantısal olarak belirlenmiştir. Bu rakam yüzde 33.3’er (40’ar muhabir) olmak üzere ajans, gazete ve televizyon muhabirlerinden oluşmuştur. Araştırmanın ön testi de aynı ayrıma göre gerçekleştirilmiştir.

Ankete katılan muhabirlerin kurumlara göre belirlenmesi de rastlantısal olarak yapılmıştır. Ancak, dağılımların kurumların muhabir sayılarına tahmin ölçüsünde uymasına dikkat edilmiştir. Örneğin TRT en çok muhabire sahip olduğundan televizyon muhabirleri arasında en çok TRT muhabirlerine anket doldurtulmuştur. Ajans muhabirleri açısından da aynı durum AA için geçerlidir. Bunun yanında 14 gazete, 12 televizyon ve 5 ajansta muhabirlere anket doldurtulmuştur. Bunlar arasında her siyasi çizgide yayın organı bulunmaktadır.

Anketler, muhabirlerin çalıştıkları kurumlara gidilerek orada bulunan muhabirlere doldurtulmuştur. Anket kağıtları muhabirlere verilerle doldurmaları istenmiş ve tamamladıklarında da geri alınmıştır.

Bu noktada bir açıklama daha yapılması yerinde olacaktır. Ankette yer alan sorular, liberal-çoğulcu ve eleştirel yaklaşım taraftarlarının bakış açıları ve tanımlamalarını yansıtmaktadır. Bu tanımlamaların bilinmeyebileceği akla getirilmiştir. Ankete katılanların yüzde 60’ı İletişim Fakültesini bitirmiştir. 120 muhabirin

yüzde 40’ı da Gazetecilik Bölümünü tamamlamıştır. Ancak anket öncesinde bu durum bilinmemektedir. Ayrıca tanımlamalar, İletişim Fakültesi hatta Gazetecilik Bölümü okuyan muhabirlerce bile bilinmeyebilir. Bu sorunu aşmak için, kavramların açıklamasını içeren bir metin ankete ek olarak sunulmuştur.

Veriler, SPSS programında değerlendirilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak soruların ortalamaları, ortancaları ve tepe değerleri alınmıştır. Ancak değerlendirmeler ortancalar üzerinden yapılmıştır. Bunun nedenini şu şekilde açıklamak mümkündür: Ortanca (medyan) merkezi eğilim ölçüsüdür. Bu tür bir araştırmada, aritmetik ortalama (mean), ortanca (median) ve tepe değer (mode) arasından aritmetik ortalama yanında esas belirleyici olan ortancadır. Tepe değer ve ortalama da fikir verir. Ancak ortanca bir grubun 1, 2, 3, 4 veya 5’ten hangisinde olduğunu sunar. Tepe değer ise, en çok seçilen kategorinin hangisi olduğunu gösterir.

Ortancaların değerlendirilmesi ise belli kategoriler temelinde yapılmıştır: Kategorileri belirleme işlemini ise şu şekilde yapmak mümkündür: Çalışmada beşli ölçek kullanılmıştır. Buna göre seçenekler, “Tümüyle katılıyorum, katılıyorum, ne katılıyorum ne de katılmıyorum, katılmıyorum ve tümüyle katılmıyorum”dur. Sırasıyla alındığında 5’den 1’e doğru sıralanmaktadır. Aralarında ise 4 aralık bulunmaktadır. Bundan sonra şu işlem yapılmıştır: $4/5=0.80+1=1.80+80=2.60+80=3.40+80=4.20+80=5$. Kategoriler, 1.80, 2.60, 3.40, 4.20 ve 5’tir. Bu durumda, 2.60 ve altı sorulara katılmadığı şeklinde alınmıştır. 2.60 üzeri çıkan rakamlar ise sorulara katıldığı yönünde değerlendirilmiştir.

BULGULAR VE YORUMLARI

Burada, saha araştırmasında kullanılan sorulara verilen yanıtların ortalama, ortanca ve tepe değerleri sunulmuş ve ortancalar açısından yorumları yapılmıştır. Ancak bundan önce araştırma açısından önemli olan muhabirlerin yaş ve çalışma yılları ortalamaları verilmiş ve değerlendirilmiştir. Bunun nedeni ortalamaların, yanıtların güvenilirliği açısından fikir verebilecek olmasıdır. Ayrıca mesleğe başlama

biçimlerine de bulguların yorumlamasında kullanıldığından yer verilmiştir.

Tablo 1: Muhabirlerin Yaş ve Çalışma Yılı Ortalaması

		Yaş	Muhabirlik yapılan yıl
Sayı	Geçerli	116	118
	Kayıp	4	2
Ortalama		31,034	8,372

Ankete katılanların yaş ve muhabirlik yaptıkları süre ortalamaları Tablo 1’de sunulmuştur. Muhabirlerin yaş ortalamaları 31, çalışma yılları ortalaması ise 8’dir.

Tablo 2: Muhabirlerin Mesleğe Başlama Şekli

	Frekans	Yüzde
Staj yoluyla	79	65,8
Referansla	23	19,2
Sınavla	10	8,3
Başvuru	1	,8
Alaylı	1	,8
Toplam	114	95,0
Kayıp değer	6	5,0
TOPLAM	120	100

Anket dolduran muhabirlerin mesleğe başlama biçimleri Tablo 2’de verilmiştir. Buna göre, yüzde 66’sı staj yoluyla muhabir olmuştur. Referansla muhabir olanların oranı yüzde 19 olurken sınav kazanarak mesleğe geçenlerin oranı yüzde 8 çıkmıştır. Kişisel başvuru ve alaylı oranları da yüzde 1’dir.

Dengelik ilkesiyle ilgili soruların ortalama, ortanca ve tepe değerleri Tablo 3’de görülmektedir. “Türkiye’de haber taraflarına eşit yer ayrılır” 118 muhabir açısından 2 ortanca almıştır. “Kurumumda haber taraflarına eşit yer ayrılır” ise 118 yanıtlıyı açısından 3 ortanca

vermiştir. “Dengelik ilkesine” dikkat ederim” 117 anket yanıtlıyı açısından 5 ortancaya sahip olmuştur.

Objektiflik ilkesiyle ilgili soruların ortalama, ortanca ve tepe değerleri Tablo 4’de sunulmuştur. “Objektif habercilik yapılabilir” 117 yanıtlıyı açısından 5 ortanca vermiştir. “Türkiye’de objektif habercilik yapılıyor” 119 muhabir açısından 2 ortanca sunarken, “Kurumumda objektif habercilik yapılıyor” 118 muhabir açısından 3 ortanca almıştır. “Objektif habercilik yapıyorum”un ortancası ise 119 yanıtlıyı açısından 4 olarak belirlemiştir.

Medyaya yüklenen 4. Güç işleviyle ilgili soruların ortalama, ortanca ve tepe değerleri Tablo 5’de yer almaktadır. “Türkiye’de medya 4. Güç işlevini yerine getirmektedir” sorusunun ortancası 116 muhabir açısından 4 çıkarken, “Kurumum 4. Güç işlevini yerine getirmektedir” 113 yanıtlıyı açısından 3 ortancada görülmektedir. “4. Güç tanımlaması doğru değil”in ortancası 112 muhabir açısından 1 olarak belirlemiştir

Medyanın temel işleviyle ilgili soruların ortalama, ortanca ve tepe değerleri Tablo 6’da verilmiştir. “Türkiye’de medya, kamuoyunun sesini gündeme getirme konusunda görevini yerine getirmektedir ifadesine katılım derecenizi belirtiniz?” ile “Kurumum, kamuoyunun sesini gündeme getirme konusunda görevini yerine getirmektedir ifadesine katılım derecenizi belirtiniz?” soruları, 119 yanıtlıyı açısından 3 ortanca sunmuştur. “Türkiye’de medya, siyasal iktidarı (hükümeti) denetleme konusunda görevini yerine getirmektedir ifadesine katılım derecenizi belirtiniz?” sorusunun ortancası ise 119 muhabir açısından 2 ortanca verirken, aynı sorunun çalışılan kurum çeşitlemesi aynı muhabir sayısıyla 3 ortanca sunmuştur.

Tablo 3: Dengelik İlkesiyle İlgili Sorunun Ortalama, Ortanca ve Tepe Değerleri

		Türkiye’de haber taraflarına eşit yer ayrılır	Kurumunda haber taraflarına eşit yer ayrılır	Dengesellik ilkesine dikkat ederim
Sayı	Geçerli	118	118	117
	Kayıp	2	2	3
Ortalama		1,991	3,271	4,230
Ortanca		2,000	3,000	5,000
Tepe Değer		1,00	3,00	5,00

Tablo 4: Objektiflikle İlgili Soruların Ortalama, Ortanca ve Tepe Değerleri

		Objektif habercilik yapılabilir	Türkiye’de objektif habercilik yapılıyor	Kurumda objektif habercilik yapılıyor	Objektif habercilik yapıyorum
Sayı	Geçerli	117	119	118	119
	Kayıp	3	1	2	1
Ortalama		4,085	1,756	3,313	3,916
Ortanca		5,000	2,000	3,000	4,000
Tepe Değer		5,00	1,00	3,00	4,00

Tablo 5: 4. Güç Tanımlamasıyla İlgili Soruların Ortalama, Ortanca ve Tepe Değerleri

		“4. Güç” tanımlaması doğru değil	Türkiye’de medya “4. Güç” işlevini yerine getiriyor	Kurumum “4. Güç” işlevini yerine getiriyor
Sayı	Geçerli	112	116	113
	Kayıp	8	4	7
Ortalama		1,892	3,439	3,035
Ortanca		1,000	4,000	3,000
Tepe Değer		1,00	5,00	3,00

Tablo 6: Medyanın Temel İşleviyle İlgili Soruların Ortalama, Ortanca ve Tepe Değerleri

		Türkiye’de medya kamuoyunun sesidir	Kurumum kamuoyunun sesidir	Türkiye’de medya siyasal iktidarı denetlemekte	Kurumum siyasal iktidarı denetlemekte
Sayı	Geçerli	119	119	119	119
	Kayıp	1	1	1	1
Ortalama		2,588	3,437	2,369	2,840
Ortanca		3,000	3,000	2,000	3,000
Tepe Değer		3,00	3,00	1,00	2,00

Tablo 7: Eleştirel Yaklaşımın Kabulleriyle İlgili Soruların Ortalama, Ortanca ve Tepe Değerleri

		Haberin bir söylemi vardır	Haberde ideolojik üretim yapılmaktadır	Haberde anlatsal kapanma söz konusudur	Haberin 1. ’cil tanımlayıcısı kaynaktır; medya ikincil tanımlayıcıdır
Sayı	Geçerli	115	116	63	115
	Kayıp	5	4	57	5
Ortalama		4,365	3,327	3,111	3,078
Ortanca		5,000	3,000	3,000	3,000
Tepe Değer		5,00	5,00	3,00	3,00

Eleştirel yaklaşımın kabulleriyle ilgili soruların ortalama, ortanca ve tepe değerleri Tablo 7’de görülmektedir. Eleştirel iletişim kuramları çerçevesinde yapılan medyaya yönelik bazı belirlemelerin, muhabirler tarafından nasıl görüldüğüne yönelik sorulardan “Haberin bir söylemi vardır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” 115 muhabir açısından 5 ortanca almıştır. “Haberde bir ideolojik üretim yapılmaktadır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusu ise, 116 muhabir itibariyle 3 ortan-

ca vermiştir. “Haberde bir anlatsal kapanma söz konusudur” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusunun ortancası 63 yanıtlayıcı açısından 3 çıkarken, “Haberin birincil tanımlayıcısı haber kaynaklarıdır; medya ise ikincil tanımlayıcıdır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusuna bakıldığında ortancanın 115 muhabir açısından 3 olduğu görülmektedir.

Ortalamalara bakıldığında bazı noktalar dikkat çekmektedir. Bir muhabirin, gazeteciliğe üni-

versite eğitiminden sonra başladığı ve bu dönemde 22 yaşında olduğu kabul edilse ankete katılan muhabirlerin yaklaşık 10 yıllık deneyime sahip oldukları anlaşılabilir. Bu süre de muhabirlik açısından belli bir fikir sahibi olmalarına yetebilir. Ankete katılan muhabirlerin yüzde 79'unun mesleğe stajla başladıkları ve stajların öğrenciyken yapıldığı düşünüldüğünde onların muhabirlik deneyimlerinin on yılı da aştığı kabul edilebilir (21). Ancak asıl önemli muhabirlik yılları ortalaması 8.4 olarak çıkmıştır. Bu da ankete verilen yanıtların belli bir deneyimin ürünü olduğunu verebilir.

Soruların ortancalarına genel olarak bakıldığında muhabirlerin bazı sorular temelinde kurumlarını koruduklarını söylemek mümkündür. Örneğin bir sorunun Türkiye geneli için sorulan çeşitlenmesi medyanın sorumluluğunu yerine getirmediğini net olarak söylerken, aynı sorunun kurum çeşitlenmesi, o kurumun sorumluluğunu yerine getirdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum soru bazında değerlendirmelerde daha bir anlaşılır olacaktır. Buna ek olarak muhabirler doğrudan kendi tutumlarına ilişkin sorularda da, kendilerini olumlayan yanıtlar vermişlerdir. Ancak değerlendirme yaparken Türkiye geneli açısından çıkan sonuçların dikkate alınmasının gerektiğini belirtmekte yarar bulunmaktadır. Nitekim kurum, Türkiye geneli içinde erimektedir. Sonuçlar başka açıdan ele alındığında ise muhabirlerin kendilerinin ve çalıştıkları kurumların dışındaki medya kurumlarını habercilik açısından eleştirdiklerini belirtmek de mümkündür.

Sorular bazında değerlendirildiğinde muhabirler, dengelilik ilkesiyle ilgili olarak, Türkiye'de haber taraflarına eşit yer ayrılmadığını ama kurumlarının yayımlarında dengelilik ilkesine dikkat edildiğini belirtmişlerdir. Muhabirler kendilerinin de, dengelilik ilkesine dikkat ettiklerini bildirmişlerdir. En yüksek ortancalardan birini "Dengelilik ilkesine dikkat ederim" şıkkı almıştır.

Objektiflik ile ilgili sorular açısından ise şu değerlendirme yapılabilir: Muhabirler, objektif haberciliğin yapılabileceğine yüksek oranda katılırken, Türkiye'de objektif habercilik yapılmadığını belirtmişlerdir. Kısa adı TÜGİAD olan Türkiye Genç İşadamları Derneğinin yaptırdığı bir araştırmada da "Türk basınının taraf-

sız ve objektif olduğuna" yüzde 94.4 oranında inanılmamaktadır. Ancak, muhabirler kurumlarının objektif habercilik yaptığını ve kendilerinin de buna yüksek oranda uyduklarını ifade etmişlerdir.

Medyanın çoğulcu demokrasilerdeki işlevine yönelik sorulan sorulardan ilki doğrudan, medyanın 4. Güç işlevini yerine getirip getirmediğini içermektedir. Diğer sorular ise bunu pekiştirme anlamında 4. Güç işlevinin içeriğine yöneliktir. Buna göre, muhabirler 4. Güç tanımlamasını bildiklerini, tanımlamanın doğru olduğunu ve hem kurumlarının hem de Türkiye'de medyanın bu işlevini yerine getirdiğini kabul etmektedirler. Ancak bu sonucun bir çelişkiyi ifade ettiği önerilebilir. Nitekim literatürde, 4. Güç işlevini yerine getirmesi için medyanın objektif habercilik yapması "zorunluluk" olarak sunulmaktadır ve muhabirler objektif haberciliğin yapılmadığını belirtmektedirler. Çelişki, her ne kadar kendi kurumlarını olumlu sunsalar da, muhabirlerin Türkiye'de medyanın siyasal iktidarı denetlemede yetersiz olduğunu açıklamalarıyla daha da belirgin olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, muhabirlerin Türkiye'de medyanın, liberal-çoğulcu yaklaşımda kendisine yüklenen işlevini tam olarak yerine getirmediğini kabul ettikleri belirtilebilir.

Eleştirel yaklaşımın önermelerine bakıldığında ise, muhabirlerin haberin bir söylemi olduğu ve bu söylemde ideolojik üretim yapıldığına ilişkin saptamayı kabul ettikleri anlaşılmalıdır. Yine muhabirler haberin birincil tanımlayıcılarının kaynaklar olduğunu ve medyanın ikincil tanımlayıcı olduğunu da reddetmemişlerdir. Ayrıca haberde bir anlatsal kapanma olduğu da kabul edilmiştir. Burada iki nokta dikkati çekmektedir. Birincisi, anlatsal kapanmayla ilgili soruyu muhabirlerin neredeyse yüzde 50'si yanıtlamamışlardır. İkincisi ise, mevcut sonuçların, muhabirlerin eleştirel yaklaşımın önermelerini -habercilik işini bire bir deneyimleyenlerin kabul ettiğini göstermesidir.

SONUÇ

Bu araştırmada, liberal çoğulcu ve eleştirel yaklaşımlar çerçevesinde kuramsal düzeyde ve çalışmalar temelinde medya ve habercilikle ilgili yapılan tanımlamalarının habercilik işini

doğrudan yapan muhabirlerce nasıl kabul edildiği ortaya konulmuştur. Başka bir şekilde söylenirse, Ankara'daki muhabirlerin, liberal-çoğulcu yaklaşımda kabul edildiği biçimde Türkiye'de medyanın 4. Güç işlevini yerine getirip getirmediği ve bununla ilintili olarak dengelilik ilkesi ve objektiflik konusundaki düşünceleri ile eleştirel yaklaşımın medyaya bakışını yansıtan haber söylemi, ideolojik üretim, birincil/ikincil tanımlayıcı ve anlatsal kapanma gibi bazı kavramsal tanımlamalara nasıl baktıkları saptanmaya çalışılmıştır.

Araştırmada, liberal çoğulcu yaklaşımda kendisine yüklenen işlevi medyanın Türkiye'de yerine getirip getirmediğini ortaya koyacak sonuçların hepsi aynı yönde olmamıştır. Nitekim Türkiye'de haber taraflarına eşit yer ayrılmadığı; objektif habercilik yapılmadığı; medyanın siyasal iktidarı denetlemediği ama kamuoyunun sesi olduğu ve 4. Güç işlevini yerine getirdiği gibi sonuçlar elde edilmiştir.

Buna karşılık, muhabirlerin haberin bir söylemi olduğunu, haberlerde ideolojik üretim yapıldığını, anlatsal kapanma olduğunu ve haberin birincil tanımlayıcılarının kaynaklar, buna karşılık medyanın ikincil tanımlayıcı olduğunu düşündükleri de ortaya çıkmıştır.

Bu sonuçlar, Türkiye'de medyanın liberal-çoğulcu yaklaşımda kendisine yüklenen işlevi yerine getirmede sorunları bulunduğunu, buna karşın eleştirel yaklaşımların önermelerinin geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç kendi içinde anlamlıdır. Nitekim Türkiye'de muhabirlerin mevcut ortamda medyanın siyasal iktidarı denetlediği gibi bir algıya sahip olmaları inandırıcı bir sonuç olmayabilir. Araştırmadan çıkan bir sonuç da, bazı sorular temelinde muhabirlerin kendilerini ve kurumlarını görevlerini yapıyor olarak sunmalarıdır.

Burada son olarak, bu araştırmayla ilintili bir araştırma önerisi yapmak yararlı olacaktır. Araştırma, anket tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, muhabirlerin sahip oldukları düşüncelere hangi süreçlerden geçerek ve ne tür deneyimler sonucunda sahip oldukları ortaya konulamamıştır. Bu durumu ortaya koyacak ve belki de bu araştırmanın sunduğundan daha önemli sonuçları ortaya çıkaracak bir araştır-

manın derinlemesine görüşme yöntemiyle yapılması son derece önemli olabilir.

NOTLAR

(1) Eleştirel yaklaşımların ideoloji sorunuyla ilgilenmesine vurgu yapan ve bu alandaki en temel kaynaklardan biri için bkz. (Hall, 1999).

(2) Genel olarak söylenirse, eleştirel yaklaşımın, liberal-çoğulcu yaklaşımın "etki sorunsalı etrafında dönen araştırmalarını" yeterli bulmadığını belirtmek mümkündür. Buna karşın, Fejes bir çalışmasında, liberal-çoğulcu yaklaşım çerçevesinde ortaya konan bazı kuram ve yaklaşımların eleştirel çalışmalar kapsamında ele alınarak kullanılabilceğini önermektedir. Fejes'in düşüncelerinden, söz konusu kuram ve yaklaşımlardan eleştirel yaklaşım açısından "evcilleştirilerek" yararlanılması gerektiği sonucunu çıkarmak mümkündür. Bkz. (Fejes 1999: 309-329).

(3) Eleştirel yaklaşımın haber çalışmaları açısından da, liberal-çoğulcu yaklaşımın araştırmalarını yeterli bulmadığını belirtmek mümkündür.

(4) Bu araştırma, kurumsal yapılanma ve içerik alanlarının her ikisine birden konulabilir. Ancak, -en azından- bu araştırmanın amacı bağlamında araştırma alanlarına "medya çalışanları" alanını da eklemek yararlı olabilir.

(5) Bu konuda, İnal'ın yaptığı doktora tezinde yer verilen derinlemesine görüşmeleri bu açıdan örnek vermek mümkündür. Bkz. (İnal 1992). Ayrıca bir ölçüde, Tılıç'ın yine derinlemesine görüşme tekniğini kullandığı çalışması da örnek verilebilir. Bkz. (Tılıç 1998). Başka bir örnek olarak, verilen diğerleriyle aynı yöntemi kullanan Yılmaz'ın çalışması gösterilebilir. Bkz. (Yılmaz 2001: 67-100). Belirtmek gerekir ki, bu yazıda yer verilen araştırmada, örnek verilen çalışmalardakinden farklı olarak anket tekniği kullanılmıştır.

(6) Yazıda nesnellik kelimesi objektiflik kelimesiyle eş anlamda ve zaman zaman dönüşümlü olarak kullanılmıştır.

(7) Türkiye Genç İşadamları Derneği (TÜGİAD) 90'lı yılların ortalarında anket yöntemiyle Türkiye'de medyanın durumuna yönelik bir çalışma yaptırmıştır. Ancak söz konusu çalışmanın amacı ve ortaya koyduğu

sonuçlar, bu araştırmanınkinden farklıdır. Bkz. (2000’li..., 1995).

(8) Haber ile ilgili şu açıklamayı yapmak yerinde olacaktır: “Haberin ne olduğuna yönelik bir çok tanım yapılmıştır. Tanımların çok olması, birinin/bazılarının yanlış ya da doğru olduğunu göstermemektedir. Aksine haber ile ilgili yapılan tanımlar bakış açıları ya da deneyimlerin ürünü olmasının yanında, haber diye tanımlananı farklı boyutlarıyla ele almaktadır. Ancak ortak paydada buluştukları da bir gerçektir.”

(9) Dikkat edilirse Kocabaşoğlu’nun tanımlaması sadece haber seçiminden yazımına (ve yayımına) kadar sınırlıdır. Buna karşılık medyanın kurumsal yapılanmasını temel alan çalışmalar da bulunmaktadır. Bkz. (Bagdikian 2000, Söylemez 2003, Özsever, 2004).

(10) Haber değerliliği açısından ayrıca bkz. (Hartley, 1990: 75-81).

(11) Böyle bir işlev atfetmenin herhangi bir yasal dayanağı bulunmamaktadır ama söz konusu kabulün temelinde basın özgürlüğünün yattığını belirtmek mümkündür. Basın özgürlüğünün gelişimine ilişkin bkz. (Keane 1993).

(12) Burada tırnak için yer verilen açıklama aynı zamanda bir etik ilke olarak kabul edilmektedir. İlgili ve bazı diğer etik kuralları yurtiçi ve dışı örneklerle değerlendiren bir çalışma için bkz. (İrvan 2003: 51-102).

(13) Hackett’in de benzer bir düşüncüyü ortaya koyduğu önerilebilir. Hackett’e göre nesnellik kavramının kendisi bir değerlendirme standardı değildir. Öncelikle, nesnellüğün kendisi bir araştırma konusu olmalıdır (1985: 268).

(14) Bu yöndeki çalışmalar için bkz. (İnal 1992, Keskin, 1997, Özer, 1997).

(15) Haberde yapılan alıntıların haberin söylemi açısından önemine değinen bir çalışma için bkz. (Kunelius 1994: 249-270).

(16) Bu görüş, izleyici/okuyucuyu nesne durumuna indirgemektedir. Buradaki nesnenin, Althusser’in (1991: 65) düşüncelerinde yer alan, ideolojinin özne olarak çağırdığı bireye denk geldiği önerilebilir. Nitekim egemen okuma da böyle bir durumda gerçekleşmektedir.

(17) Haber toplumsal gerçekliği inşa ettiği/kurduğuna ilişkin düşüncenin, Lipmann’ın

sembolik bir ifadeyle belirtildiğinde “kafamızdaki resimler” tanımlamasına kadar uzandığı ve Gay Tuchman’la aşama kaydettiği önerilebilir. Ancak eleştirel yaklaşımlar içinde konumlanan kültürel çalışmalar bünyesinde yapılan araştırmaların ideolojik üretimi ortaya koyarken bu yönü de kapsadığı belirtilebilir.

(18) Başka bir bakış açısından da evrenin Ankara’daki muhabirler olduğu söylenebilir.

(19) Bu araştırma yapılmadan önce bu yönde bir girişim yapılmıştır. Ancak sınırlı bilgiye ulaşılabilmiştir.

(20) Nüfus/evren sözcükleri aslında, araştırma yöntemi açısından population sözcüğüne karşılık gelmektedir.

(21) Bu değerlendirme, muhabirlerin mesleğe başlamalarının staj sonrasına denk geldiği kabulü üzerinden yapılmıştır.

KAYNAKLAR

Althusser L (1991) İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Yusuf Alp ve Mahmut Özışık (çev.), İletişim Yayınları.

Bagdikian H B (2000) The Media Monopoly, Beacon Pres.

Bennet W L ve Edelman M (1985) Toward A New Political Narrative, Journal of Communication, 35(3), 156-171.

Chomsky N (1999) Medya Gerçeği, Tümzamanlar Yayıncılık.

Curan J ve ark (1991) İletişim Araçları Üzerine Çalışma: Kuramsal Yaklaşımlar, Meral Özbek (çev.), İLEF Yıllık, 228-253.

Dursun Ç (2003) Haber ve Habercilik/Gazetecilik Üzerine Düşünmek, Sevda Alankuş (der), Gazetecilik ve Habercilik, İletişim Vakfı Yayınları: 63-83.

Dursun Ç (2004) Haberde “Gerçekliğin İnşa Edilmesi” Ne demektir?, Çiler Dursun (der), Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi, Elips Yayınları: 37-65.

Ertan-Keskin Z (1997) Siyasal Yolsuzluklar ve Basın: Türk Basınında Yolsuzluk Haberlerinin Temsili Üzerine Söylem Çözümlemesi, Yüksek Lisans Tezi, A Ü, Sos. Bil. Ens., Ankara.

Fejes F (1999) Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri: Yok Olan İzleyici Sorunu, Mehmet Küçük (çev. ve der.), Medya

- İktidar ve İdeoloji, Ark Yayınları, Ankara, 309-329.
- Güz N (1996) Türk Basınında Gündem Oluşturma, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı, 2(12): 982-997.
- Hackett R A (1985). Decline of A Paradigm Bias and Objectivity in News Media Studies, Mass Communication Review yearbook, (5), 251-274.
- Hall S ve ark (1978) Policing the Crisis: Mugging, The State and Law and Order GB: Methuen.
- Hall S (1999) İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü, Mehmet Küçük (çev. ve der.), Medya İktidar ve İdeoloji, Ark Yayınları, Ankara, 77-126.
- Hartley J (1990). Understanding News, Routledge.
- İnal A (1992) An Analysis of Turkish Daily Pres: Event Selection, Text Construction and News Production, Doktora Tezi, ODTÜ Sos. Bil. Enst., Ankara.
- İnal A (1997). Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar, İLEF YILLIK, (1994-1995), 135-163.
- İnal A (1997a). Haber ve Haber Üretim Süreçleri: Yerel Medya İçin Alternatif Arayışları, Bağımsız İletişim Ağı Yerel Medya Eğitim Projesi Seminer Notları, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi 11-12 Ekim 1997, 1-12.
- İrvan S (1995) Demokratik Sistemde Medyanın Rolü, Birikim, (68-69), 76-83.
- İrvan S (2003) Medya ve Etik, IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Keane J (1993) Medya ve Demokrasi, Haluk Şahin (çev), Ayrıntı Yayınları.
- Kocabaşoğlu U (1977) Haber Kavramı Üzerine, A.Ü. BYYO YILLIK 1974/1976: 335-349.
- Kunelius R (1994) Order and Interpretation: A Narrative Perspective on Journalistic Discourse", European Journal of Communication, 9: 249-270.
- Marx K ve Engels F (1992) Alman İdeolojisi, Sevim Belli (çev), Sol Yayınları.
- Murdock G (1980) Class, Power and The Press: Problems of Conceptualization and Evidence, H. Crition (Ed.) The Sociology of Journalism and the Press, GB: S. H. Brookers Printers: 39-57.
- Nalçaoğlu H (2003) Medya ve Toplum İlişkisini Anlamak Üzere Bir Çerçeve, Sevda Alankuş (der), Medya ve Toplum, İletişim Vakfı Yayınları: 43-57.
- Özer Ö (1997) Krizin Engellenmesi ve Haber Söylemi: Türkiye'deki İranlı Muhaliflere Yönelik Siyasal Şiddet Haberleri (1985-1996), Yüksek Lisans Tezi, A Ü Sos. Bil. Ens., Ankara.
- Özsever A (2004) Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci, İmge Yayınevi. Ankara.
- Sholle D. J. (1999). Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar / Bilgiye, Mehmet Küçük (çev. ve der.) Medya İktidar İdeoloji, Ark Yayınları, Ankara: 267-307.
- Sönmez M (2003) Filler ve Çimenler, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tılıç LD (1998) Utanıyorum Ama Gazeteciyim, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tokgöz O (2003) Temel Gazetecilik, İmge Kitabevi, Ankara.
- Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi (1998) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayını.
- Van Dijk T (1983) Discourse Analysis: Its Development and Application to the Structure of News, Journal of Communication, 32 (2): 20-43.
- Van Dijk T (1999) Söylemin yapıları ve İktidarın Yapıları, Mehmet Küçük, (çev ve der), Medya İktidar İdeoloji, Ark Yayınları Ankara, 331-395.
- Yılmaz E (2001) Haberde Yapısal Yanlılığı Maskeleyen Modern Bir Mit: Nesnellik, İletişim 12: 67-99.
- Yüksel E ve Gürcan H İ (2005). Haber Toplama ve Yazma, Tablet Kitabevi, Konya.
- 2000'li Yıllara Türkiye'nin Önede Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: X Medya (1995) TÜGİAD'ın Hazırlattırması Olduğu Rapor, TÜGİAD Yayını.